

PRACE GEOGRAFICZNE

zeszyt 176, 2024, 95–114

doi: 10.4467/20833113PG.24.022.21105

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ

Komisja Geograficzna, Polska Akademia Umiejętności

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

AUTENTYCZNOŚĆ OBIEKTÓW KULTUROWYCH KRAJOBRAZU OJCOWSKIEGO PARKU NARODOWEGO W OPINIACH TURYSTÓW

Witold Warcholik

The authenticity of cultural objects in the landscape of the Ojców National Park in the opinions of tourists

Abstract: Based on an analysis of the value of ratings and the content of reviews, obtained from online opinion aggregators, an assessment was made of the popularity and attractiveness of cultural heritage sites in the Ojców National Park (OPN). The purpose of the study was to identify and assess the scale of the potential relationship between the perception of their authenticity and the reviews issued. Tourists identify a very narrow group of cultural heritage objects with the national park, and in the absence of expert knowledge, they differ in their perception and understanding of their authenticity. It has been shown that the authenticity of cultural objects of the OPN landscape, understood in an existential or constructivist rather than objectivist dimension, is an element that influences the experience of a small percentage of tourists. What is important is direct contact with something unique, unusual, the so-called nimbus of authenticity, and the distribution of evaluations is fundamentally influenced by the process referred to as the sacralization of the view. A marginal issue in the opinions given is the problem of the disappearance of authenticity of heritage objects and the emergence of an adulterated image of space, due to the growing needs of tourism. The evaluation of cultural heritage sites in the studied context of authenticity, more often than in the case of natural heritage sites, is hampered by the fact that a sizable group of opinions and evaluations are concerned only with the issue of tourist organization. The results presented can provide a starting point for discussion, as well as verification of tourist attractions considered leading in the study area, and evaluation of the importance of authenticity in creating a tourist offer on the part of tour operators.

Keywords: landscape, cultural heritage, authenticity, tourists' experiences, Ojców National Park

Zarys treści: W oparciu o analizę wartości ocen i treści recenzji pozyskanych z internetowych agregatorów opinii, dokonano oceny popularności i atrakcyjności obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego (OPN). Celem pracy była identyfikacja i ocena skali potencjalnego związku percepcji ich autentyczności z wystawionymi opiniami. Turyści identyfikują z parkiem narodowym bardzo wąską grupę obiektów dziedzictwa kulturowego i przy braku wiedzy eksperckiej, różnią się oni w postrzeganiu i w rozumieniu ich autentyczności. Wykazano, że autentyczność obiektów kulturowych krajobrazu OPN, rozumiana raczej w wymiarze egzystencjalnym lub konstruktywistycznym, a nie obiektywistycznym, jest elementem wpływającym na doświadczenie niewielkiego odsetka turystów. Istotny jest bezpośredni kontakt z czymś wyjątkowym, niezwykłym, tzw. nimb autentyczności, a na rozkład ocen zasadniczy wpływ ma proces określany mianem sakralizacji widoku. Marginalnym zagadnieniem w wystawionych opiniach jest problematyka zanikania autentyczności obiektów dziedzictwa kulturowego i pojawianie się zafałszowanego obrazu przestrzeni, z uwagi na rosnące potrzeby turystyki. Ocena obiektów dziedzictwa kulturowego w badanym kontekście autentyczności, częściej niż w przypadku obiektów dziedzictwa przyrodniczego, jest utrudniona, gdyż spora grupa opinii i ocen dotyczy wyłącznie kwestii organizacji ruchu turystycznego. Przedstawione wyniki mogą stanowić punkt wyjścia dyskusji, jak i weryfikacji atrakcji turystycznych, uznanych za najważniejsze w badanym terenie oraz oceny znaczenia autentyczności w kreowaniu oferty turystycznej organizatorów turystyki.

Słowa kluczowe: krajobraz, dziedzictwo kulturowe, autentyczność, doświadczenia turystów, Ojcowski Park Narodowy

Wprowadzenie

W sytuacji pogłębiającego się nieodwracalnie deficytu niezaburzonych, autentycznych i trwałych krajobrazów badacze zauważają rosnące zainteresowanie nimi (Myga-Piątek 2016). Współczesny człowiek – znudzony i/lub zmęczony fałszem, nadmiarem, przesytem – poszukuje doznań atrakcyjnych, ale przede wszystkim ze względu na ich autentyczność (Sukiennik 2014). W badaniach ruchu turystycznego za jeden z najważniejszych elementów wpływających na jakość doświadczenia turysty uznaje się autentyczny charakter wybieranych atrakcji. Poczucie autentyczności danej atrakcji turystycznej ma bowiem istotny wpływ na zadowolenie osoby ją zwiedzającej (Kolar, Zabkar 2007; Nowacki 2017). W przypadku turystyki kulturowej wymienia się autentyczność jako właściwy i najważniejszy motyw jej uprawiania. Problem autentyczności zaczyna być postrzegany jako czynnik decydujący o podejmowaniu wyjazdów turystycznych (Taylor 2001; Kim, Jamal 2007; Kolar, Zabkar 2010; Cohen, Cohen 2012) oraz jako wyznacznik jakości atrakcji turystycznych (Yeoman, Brass, McMahon-Beattie 2007; Nowacki 2013). Autentyczność jako kategoria wartościująca staje się kategorią esencjonalną (Horolets 2012). Na przykład Boorstin

(1973) dokonał w tym kontekście podziału na praktyki estetycznie i moralnie złe (turystyka masowa) oraz dobre i piękne (indywidualna podróż). Jego krytyka turystyki jako praktyki pozbawionej autentyczności jest równoważna z traktowaniem autentyczności jako ideału moralnego.

Początków dyskusji przebiegającej na osi autentyczność–nieautentyczność doświadczenia turystycznego można się doszukiwać w refleksjach Boorstina (1962) na temat poszukiwania przez turystów symulakrycznych zastępników prawdziwego doświadczenia oraz MacCannella (1976), który wprowadzając pojęcie inscenizowanej autentyczności (*staged authenticity*) kładł nacisk na autentyczne doświadczenia w turystyce, mogące wynikać z ich braku w życiu realnym. Pierwszy z autorów uważa, że zaawansowane społeczeństwo, poddane wpływom mediów, nie potrafi odbierać i doświadczać otaczającej rzeczywistości w jej realnym kształcie, ale żywi się pseudowydarzeniami generowanymi za pośrednictwem środków masowego przekazu. Turyści wolą własne wyobrażenia ukształtowane na podstawie informacji uzyskanych z gazet, telewizji i internetu, więc rzadko szukają autentycznych przejawów obcych kultur. Drugi autor za punkt wyjścia przyjmuje założenie, że turyści w gruncie rzeczy poszukują prawdziwej rzeczywistości, a ta pogoń za autentycznością ma swoją przyczynę w powtarzalnym, rutynowym i najczęściej nudnym życiu, jakie prowadzą w miejscach swojego zamieszkania i pracy. Fascynuje ich prawdziwe życie innych, bo uważają, że porównując je z własnym, mogą odnaleźć jego prawdziwy sens (Urry 2007). Według Boorstina wina jest po stronie turystów, którzy pożądamy sztuczności i nie doświadczają autentyczności, a według MacCannella turyści są ofiarami przemysłu turystycznego, oferującego jedynie specjalnie zainscenizowane dla nich spektakle (Nowacki 2017).

Wang (1999) wyróżnił trzy rodzaje autentyczności, które nazwał odpowiednio: obiektywną, konstruktywną i egzystencjalną. Autentyczność obiektywna odnosi się do zestawu wiarygodnych informacji opisujących przyrodnicze, geograficzne, społeczne i kulturowe oblicze danego obszaru i stanowiących jego cechę obiektywną, która może być poddana weryfikacji (Żemła 2014). Autentyczność obiektów jest weryfikowana za pomocą wcześniej przyjętych kryteriów (z trudnościami z jednoznacznością ich sformułowaniu) i potwierdzana przez ekspertów po przeprowadzeniu szczegółowych analiz. W dyskusji dotyczącej autentyczności doświadczenia turystycznego funkcjonuje także pogląd, że poczucie autentyczności może zależeć od samego turysty. Przy założeniu, że świat otaczający ludzi nie istnieje obiektywnie, niezależnie od ich świadomości, lecz przeciwnie – jest przez nich w tej świadomości konstruowany, autentyczność lub nieautentyczność jest wynikiem tego, jak turyści widzą i odbierają odwiedzane obiekty i ich walory. Widzą i odbierają je zgodnie ze swoim własnym, ukształtowanym społecznie sposobem rozumienia, definiowania i interpretacji autentyczności (wyobraźni, oczekiwań, preferencji, wiary, przekonań politycznych) (Mazurkiewicz 2008). W takim rozumieniu, jeżeli turysta uzna coś za

autentyczne, to takim jest, bez względu na opinię ekspertów. Ten efekt porównań między oczekiwaniami a percepcją nazywany jest autentycznością konstruktywistyczną (symboliczną) (Cohen 1988; Wang 1999; Reisinger, Steiner 2006). Zdaniem Wanga (1999) przyjęcie dualizmu między autentycznością obiektywistyczną i konstruktywistyczną nie jest wystarczające, bo nie daje możliwości pełnego opisanego zachowań i odczuć turysty, więc odmienny charakter ma autentyczność egzystencjalna (tab. 1). Pojęcie autentyczności ma w takim ujęciu większy związek z aktywnością i jej podmiotem niż przedmiotem i cechuje tzw. turystę uważnego (Moscardo 1996). Turyści na co dzień w swoim zachowaniu są ograniczeni różnymi konwenansami i regułami wynikającymi z odgrywanych ról społecznych. Możliwość przeżycia autentycznego, własnego „ja” jest dla nich jedynym sposobem przeciwstawienia się racjonalnemu i wymuszonemu porządkowi, w którym uczestniczą.

Tab. 1. Wymiary autentyczności
Table1. Dimensions of authenticity

Wymiary autentyczności		
Obiektywistyczne (rzeczywiste)	Konstruktywistyczne (społeczne)	Egzystencjalne (osobiste)
Budynki, maszyny, tradycyjne techniki rzemiosła o łatwym do zidentyfikowania pochodzeniu; związki z przeszłością (stylistyczne, materiałowe, sposobu wytwarzania), tradycyjny ubiór, dania; wiejskie pochodzenie, tradycyjne tańce, ciepłe kolory	Inscenizacje kultury tradycyjnej; enklawy tradycyjnej kultury; autentyczność inscenizowana i wyłaniająca się; skonstruowany wizerunek destynacji (w celu wytworzenia poczucia sensu miejsca); „ludowe imprezy”; wykorzystanie świętych miejsc i przedmiotów do innych celów niż kult religijny	Performatywne i żywe doświadczanie własnej tożsamości i wielokulturowości; atmosfera odbierana jako subtelna, elegancka; poczucie tajemniczości, głębi; koncerty odbierane jako wzruszające, spontaniczne; indywidualne, emocjonalne reakcje

Źródło: Nowacki (2010) za: Jamal, Hill (2004).

Source: Nowacki (2010) after: Jamal, Hill (2004).

Cel i metody badań

W opracowaniu uwaga została skierowana na oceny i opinie o obiektach dziedzictwa kulturowego w Ojcowskim Parku Narodowym (OPN), wystawione przez turystów w internetowych agregatorach opinii. Celem pracy była ocena popularności i atrakcyjności obiektów dziedzictwa kulturowego w OPN, a następnie identyfikacja potencjalnego związku wystawionych ocen z percepcją autentyczności obiektów wśród turystów. Podjęto próbę weryfikacji obecności w opiniach turystów problemów,

takich jak istotność autentyczności obiektu, zanikanie autentyczności obiektów dziedzictwa kulturowego, pojawianie się zafałszowanego obrazu przestrzeni z uwagi na rosnące potrzeby turystyki. Temat zawężony został do zagadnień autentyczności miejsc lub obiektów, a nie np. do wydarzeń kulturalnych oraz różnego rodzaju przejawów żywej miejscowej kultury.

Oceny popularności, atrakcyjności i autentyczności opierają się na subiektywnych odczuciach turystów, co wiąże się z licznymi problemami metodologicznymi (Kruczek 2002). W grupie narzędzi wykorzystywanych do oceny popularności i atrakcyjności obiektów turystycznych znajdują się także internetowe agregatory ocen. W celu pozyskania danych jakościowych – opinii turystów przebywających w OPN, oraz uzyskania danych ilościowych, tzn. ocen obiektów na terenie parku, wykorzystano serwis Tripadvisor (602 opinie i oceny). Bazę danych uzupełniono ocenami z serwisu Google Maps (23466 ocen) oraz portali Polskie Szlaki (1767 ocen) i ZamkoMania (339 ocen). W pracy wykorzystano także wyniki wieloletniej (2015–2023) obserwacji uczestniczącej i obserwacji biernej, prowadzonych przez autora jako licencjonowanego przewodnika po Ojcowskim Parku Narodowym i przewodnika dyżurnego w obiektach jaskiniowych na terenie OPN.

Wyniki badań z wykorzystaniem agregatora Tripadvisor zawarte są w licznych pracach z zakresu turystyki. Wśród nich bardzo istotne są opracowania dotyczące wiarygodności recenzji zebranych w Tripadvisor (Jeacle, Carter 2011; Drozdowska, Duda-Seifert 2016; Fili, Kriżaj 2016). Coraz liczniejsze prace prezentują analizy recenzji wybranych rodzajów atrakcji i usług turystycznych (Adamiak, Dubownik 2017; Nowacki 2017; Zajadacz 2017; Łukasiewicz 2019). Turysta recenzujący obiekt w Tripadvisor ma możliwość wystawienia oceny wyrażonej w pięciostopniowej skali 1–5 oraz wypowiedzi pisemnej, uzasadniającej przyznaną ocenę. W procedurze umieszczania recenzji zawierają się też dodatkowe pytania (obligatoryjne i fakultatywne). Opinie mogą zawierać dane personalne: narodowość, płeć, wiek, zawód, przychody gospodarstwa domowego. Wraz ze wzrostem liczby turystów w danym regionie i użytkowników internetu wzrasta znaczenie tego typu agregatorów opinii (Jeacle, Carter 2011; Drozdowska, Duda-Seifert 2016; Zajadacz 2017; Minkwitz 2018; Pstrocka-Rak, Rak 2020). Wysoka popularność serwisu Tripadvisor wynika z wiarygodności i zaufania użytkowników, wynikających z braku powiązań oceniających z ocenianymi (Fernandes 2018). W serwisie nie są dopuszczalne przejawy manipulacji (Adamiak, Dubownik 2017), a osoby odpowiedzialne za obiekty, atrakcje itp. mają możliwość ustosunkowania się do krytyki turystów (Jeacle, Carter 2011; Fili, Kriżaj 2016).

Dane pozyskane z agregatora opinii Tripadvisor na potrzeby niniejszego opracowania obejmują wszystkie opinie dotyczące obiektów kulturowych w obrębie Ojcowskiego Parku Narodowego, wydane do grudnia 2021 r., a umieszczone w zakładce „Thinks to do”, oraz w przypadku jednego obiektu – zamku w Korzkwi –

w zakładce „Hotels”. Turyści wyrazili swoje opinie w językach: angielskim, niemieckim, rosyjskim, portugalskim, włoskim, francuskim, węgierskim, holenderskim, hiszpańskim oraz polskim, którego udział wyniósł 73,3% (tab. 2).

Tab. 2. Najważniejsze atrakcje w obrębie OPN wg Tripadvisor (n = 602), Google (n = 23466), Polskie Szlaki (n = 1767) i ZamkoMania (n = 339) /grudzień 2021/

Table 2. Rating of Ojców National Park sites in Tripadvisor (n = 602), Google (n = 23466), Polskie Szlaki (n = 1767) i ZamkoMania (n = 339) /opinion aggregators in 2021/

	Obiekty dziedzictwa kulturowego	Obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego	Liczba ocen	Oceny polskich turystów [%]	Szereg kumulacyjny [%]	Średnia ocena	Ranking
1	Zamek w Pieskowej Skale		11762	71,6	44.9	4.5	10
2	Zamek w Ojcowie		3790	67,3	59,4	4.0	19
3		Brama Krakowska	2486	b.d.	68.5	4.6	6
4	Zamek w Korzkwi*		2232	b.d.	77.1	4,6	6
5		Grota Łokietka	1809	79,1	84.1	4.5	10
6		Jaskinia Ciemna	1671	81,6	90.6	4.3	16
7		Maczuga Herkulesa	1046	b.d.	94.7	4.5	10
8	Kaplica na Wodzie		384	57,1	96.2	4.6	6
9		Igła Deotymy	220	b.d.	97.0	4.3	16
10	Muzeum OPN		211	b.d.	97.8	4.5	10
11		Skała Rękawica	148	b.d.	98.4	4.8	2
12	Boroniówka		128	b.d.	98.9	4.9	1
13		Źródło Miłości	107	85,7	99.3	4.1	18
14	Pustelnia Bł. Salomei		61	71,4	99.5	4.4	15
15		Góra Okopy	47	b.d.	99.7	4.7	3
16		Skały Wenryhory	19	b.d.	99.8	4.5	10
17		Jonaszówka	16	b.d.	99.9	4.6	6
18		Źródła w Dolinie Sąspowskiej	16	b.d.	99.9	4.7	3
19		Wąwóz Ciasne Skałki	14	b.d.	99.9	4.7	3
20	Młyn Tarnówki w Grodzisku		7	b.d.	100.0	3.9	20
RAZEM			26174				

* zamek w Korzkwi w otulinie OPN.

Źródło: opracowanie własne.

Source: own work.

Obiekty kulturowe krajobrazu OPN

W opisywanym w literaturze krajobrazie autentycznym w kontekście turystyki ważna jest jego trwałość. Myga-Piątek (2016) definiuje ją jako cechę długotrwałego, ciągłego i niezaburzonego przechowywania treści dotyczących genezy, ewolucji, historii, formy, stanu, stylu itd. Jest wyrazem długiego istnienia tych samych elementów krajobrazów, niezaburzonych powiązań funkcjonalnych i kompozycyjnych, budujących stabilne struktury, dlatego krajobrazy trwałe pod względem strukturalno-funkcjonalnym są najczęściej zabezpieczane formą prawnej ochrony przez parki narodowe, rezerwy przyrody, parki kulturowe, obszary dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego z listy UNESCO. Parki narodowe to obszary, na których – m.in. dzięki działaniom ochronnym – zachowały się ślady dokumentujące historię danego miejsca, jego mieszkańców, czyli dziedzictwo kulturowe, zarówno to materialne, jak i duchowe (Graja-Zwolińska, Spychała 2016).

Już w XIX-wiecznych opisach Doliny Prądnika zachwycano się jej krajobrazem, będącym harmonijnym połączeniem elementów przyrodniczych i kulturowych. Co więcej, obok bogactwa form przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych OPN charakteryzuje się w miarę dobrze zachowanym ładem przestrzennym, dającym interesujący przykład koegzystencji dóbr natury i dziedzictwa kulturowego (Partyka, Sołtys-Lelek 2019). Graja-Zwolińska i Spychała (2016) zestawili tabelarycznie dziedzictwo kulturowe polskich parków narodowych i w przypadku OPN jako dominujący/charakterystyczny rodzaj walorów kulturowych wymieniły układy przestrzenne, tzw. architekturę uzdrowiskową oraz małą architekturę sakralną. Te same autorki przeprowadziły badania ankietowe wśród przedstawicieli działań udostępniania wszystkich polskich parków narodowych w celu oceny możliwości rozwoju turystyki kulturowej na terenie parków oraz wykorzystania turystycznych atrakcji kulturowych. Respondenci proszeni o podanie przykładów parków narodowych najbardziej predysponowanych do rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie kulturowym najczęściej wymieniali Ojcowski i Świętokrzyski.

Turysta przemierzający szlaki Ojcowskiego Parku Narodowego napotyka obecnie bogactwo dziedzictwa materialnego z zakresu architektury rezydencjonalnej, obiektów sakralnych, uzdrowiskowych oraz zabudowy przemysłowej związanej z wykorzystaniem wód rzeki Prądnik. Wśród budowli rezydencjonalnych, obok dworów i willi, na pierwszy plan wysuwają się zamki w Ojcowie i Pieskowej Skale oraz w Korzkwi w otulinie OPN. Dwa pierwsze powstały z inicjatywy króla Kazimierza Wielkiego, a trzeci z fundacji rycerskiej Zaklików herbu Syrokomla. Kolejną grupą obiektów dziedzictwa kulturowego w OPN są budynki uzdrowiska, funkcjonującego w Ojcowie od początku drugiej połowy XIX w. aż do wybuchu II wojny światowej. Partyka i Ziarkowski (2016) zidentyfikowali w Dolinie Prądnika 38 istniejących budynków zdrojowych, w tym dwa hotele, pięć budynków rezydencjonalnych

i 12 pensjonatów, a wśród nieistniejących wymienili 20 obiektów, na czele z rozebraną w 1937 r. Goplaną – zakładem hydropatycznym. Wody rzeki Prądnik były wykorzystywane jako źródło energii do poruszania kół różnych zakładów przemysłowych, od hamerni, ślusarni, foluszy, olejarni, papierni po młyny i tartaki. Hajto-Pinkas (2016) odnotowała w granicach dzisiejszego OPN wśród istniejących obiektów: 11 zakładów młynarskich, tartak oraz hamernię, a wśród nieistniejących: 9 młynów, 3 tartaki, prochownię oraz wytwórnię wody sodowej. Jako do dzisiaj czynne wymienia tylko 3 młyny: Krzemienia w Woli Kalinowskiej oraz Katarzyńskich i Mosura w Grodzisku.

Długą listę obiektów dziedzictwa materialnego uzupełnia 39 obiektów sakralnych, w tym 3 kościoły, 1 kaplica oraz elementy małej architektury sakralnej: 4 figury, 11 krzyży i 20 kapliczek przydrożnych (Porębska-Kubik 2003; Hibszer 2013). Na pierwszy plan wysuwa się unikatowy XVII-wieczny zespół architektoniczno-rzeźbiarski w Grodzisku, zrealizowany w związku z rozpoczęciem procesu beatyfikacyjnego księżnej Salomei. Usytuowany na wyniosłej skale nad Prądnikiem ma w swojej historii ścisły związek z siostrami klaryskami, które na początku drugiej połowy XIII w. sprowadził książę Bolesław Wstydlivy. Co istotne, jedną z sióstr do 1320 r. była Salomea – rodzona siostra księcia, wdowa po królu halickim Kolomanie. Elementem bogatego programu ikonograficznego Grodziska, który przykuwa szczególną uwagę turystów, jest rzeźba słonia z obeliskiem, który pierwotnie zwieńczony figurą Matki Bożej, w nawiązaniu do wezwania z Litanii loretańskiej do Najświętszej Marii Panny „wieżo z kości słoniowej”, prawdopodobnie jest inspirowany dziełem Berniniego przed rzymskim kościołem Santa Maria sopra Minerva. Jednym z najczęściej fotografowanych turystycznie obiektów w Ojcowskim Parku Narodowym jest kaplica pw. św. Józefa Robotnika w Ojcowie, z powodu swojego położenia nad korytem Prądnika nazywana Kaplicą na Wodzie. Ten początkowo jeden z budynków funkcjonującego uzdrowiska, był miejscem przeznaczonym do kąpieli falistych w Prądniku. Od 1901 r. pełni funkcje sakralne. Dolina Prądnika odegrała istotną rolę w historii powstania styczniowego w 1863 r. Przypomina o tym zrywie m.in. główna kwatera powstańców Apolinarego Kurowskiego, którą był hotel Pod Łokietkiem, zamek w Pieskowej Skale, jako obóz oddziału Mariana Langiewicza, czy też domy włościańskie wzdłuż całej Doliny Prądnika, gdzie lokowano powstańców.

Wyniki

Bardzo szeroki wachlarz dziedzictwa materialnego OPN tylko w niewielkim stopniu znajduje odzwierciedlenie w liczebności obiektów poddawanych ocenie turystów w agregatorach opinii. Na liście 20 obiektów (tab. 2) odnotowanych w agregatorach opinii Tripadvisor, Google, Polskie Szlaki i ZamkoMania znajduje się zaledwie osiem obiektów materialnego dziedzictwa kulturowego, osiem dziedzictwa przyrodniczego,

i cztery, które ze względu na swój charakter mogą być odbierane przez turystów jako dziedzictwo przyrodnicze i/lub kulturowe – Grota Łokietka, Jaskinia Ciemna, Góra Okopy i Źródło Miłości. Turyści wystawili oceny oraz umieścili opinie tekstowe bardzo wąskiej grupie obiektów. Najczęściej oceniany – zamek w Pieskowej Skale zebrał prawie 45% wszystkich opinii dotyczących obiektów w OPN, a sześć obiektów (tab. 2) zawiera się w 90% ocen.

Turyści nie poddali ocenie żadnych obiektów willowych w dolinie Prądnika. Wśród obiektów przemysłowych – z 11 istniejących obiektów młynarskich – turyści ocenili Młyn Tarnówki w Grodzisku i Boroniówkę. Z prawie 40 obiektów sakralnych znajdujących się na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego oceny wystawiono zespołowi Pustelni Błogosławionej Salomei w Grodzisku oraz Kaplicy na Wodzie. Ten ostatni obiekt pojawia się w opiniach turystów – obok budynku dawnego hotelu Pod Łokietkiem, w którym obecnie znajduje się Centrum Edukacyjno-Muzealne OPN – jako skromna reprezentacja prawie 40 istniejących budynków zdrojowych historycznego uzdrowiska w Ojcowie. Nie zostało zauważone w opiniach dziedzictwo okresu powstania styczniowego (krzyże, mogiły, tablice).

W rankingu najważniejszych atrakcji OPN, uwzględniającym oceny z trzech agregatorów, najwyżej ocenianym obiektem była w 2021 r. osada młynarska Boroniówka (tab. 2), a wysokie noty w grupie obiektów kulturowych odnotowały w kolejności: Góra Okopy (ocena tylko w agregatorze Polskie Szlaki) i zamek w Korzkwi. Analiza opinii na temat zamku w Korzkwi (znajdującego się w otulinie parku) jest bardziej złożona ze względu na jego usługowy hotelowo-restauracyjny charakter. W rankingu nie zaobserwowano w grupie najwyższych ocen przewagi liczebności obiektów dziedzictwa kulturowego nad przyrodniczymi, w grupie zaś najniżej ocenianych obiektów znalazły się obiekty dziedzictwa kulturowego – Młyn Tarnówki (ten obiekt został poddany ocenie jedynie w agregatorze Polskie Szlaki, a w pozostałych nie został zauważony), zamek w Ojcowie oraz Źródło Miłości. Szczególnie interesujące wydaje się porównanie negatywnych ocen i opinii dotyczących trzech obiektów zamkowych na terenie OPN i otuliny OPN (tab. 3).

W przypadku opinii słownych w agregatorze Tripadvisor, analizowanych na potrzeby niniejszego opracowania głównie w kontekście autentyczności, znaczącą większość stanowią wątki poruszane w pozytywnym kontekście (78%). Najwyższe odsetki pozytywnych opinii odnotowano w przypadku obiektów: zamek w Korzkwi (93%), Boroniówka (91%) oraz Kaplica na Wodzie (83%), a najwyższe odsetki opinii negatywnych dotyczyły obiektów: Źródło Miłości (72%) oraz zamek w Ojcowie (46%).

Turyści bardzo rzadko skupiają się w swoich opiniach na problemie autentyczności atrakcji turystycznych (łącznie te opinie stanowiły tylko 8% wszystkich pozytywnych) (tab. 4). Wątek ten był najczęściej poruszany w pozytywnym kontekście w przypadku zamków w Pieskowej Skale, Korzkwi i Ojcowie. Znacznie istotniejszą kwestią w opiniach okazała się jakość usług (19%), aspekt zewnętrznych walorów estetycznych

Tab. 3. Atrakcyjność obiektów Ojcowskiego Parku Narodowego w świetle ocen prezentowanych przez turystów [%] w serwisie Tripadvisor w 2021 roku (n = 518).

Table 3. Attractiveness of Ojców National Park sites in the light of opinions presented by tourists on Tripadvisor in 2021 (518 ratings)

	Ocena				
	Znakomita	Bardzo dobra	Przeciętna	Niska	Bardzo niska
Zamek w Korzkwi*	88.1	11.9	0.0	0.0	0.0
Muzeum Przyrodnicze	83.3	0.0	16.7	0.0	0.0
Zamek w Pieskowej Skale	48.6	35.0	13.7	1.6	1.1
Kaplica na Wodzie	28.6	71.4	0.0	0.0	0.0
Zamek w Ojcowie	26.9	30.8	23.1	13.5	5.8
Pustelnia Bł. Salomei	14.3	71.4	14.3	0.0	0.0
Źródło Miłości	14.3	28.6	42.9	14.3	0.0

* obiekt w otulinie OPN, oceniany w kategorii hotele.

Źródło: opracowanie własne

Source: own work.

obiektu (16%) oraz walory otoczenia (16%). Zdecydowanie najczęściej poruszanym wątkiem w kontekście negatywnym była jakość usług (54% negatywnych opinii). Aspekt braku autentyczności został poruszony tylko w przypadku zamków w Pieskowej Skale i Ojcowie oraz przede wszystkim Źródła Miłości, ale łącznie te opinie stanowiły tylko 13% wszystkich negatywnych opinii.

W przypadku najwyżżej ocenianego obiektu OPN – Boroniówki, kontekst autentyczności przejawia się w opiniach turystów w różnych postaciach. Należą do nich np. sformułowania „świetna żywa lekcja historii”, możliwość obserwacji „na własne oczy po raz pierwszy w życiu [widziałem], jak kiedyś mielono mąkę” i fakt „ratowania historii przed zniszczeniem i zapomnieniem”. Turyści doceniali przede wszystkim obecność „przemiłych” właścicieli, którzy „sami z wielką pasją odrestaurowali stary młyn”. Zwracali uwagę na dbałość o każdy szczegół i wielkie serce włożone w utrzymanie miejsca. Oceniający najczęściej używali sformułowań: piękne, niezwykle klimatyczne, spokojne, urokliwe i sympatyczne miejsce, a nawet pojawiają się opinie typu: „wszystko, co tam zobaczyliśmy, jest tak pięknie odnowione, tak spójne estetycznie, że aż chciałoby się tam żyć i mieszkać”. Powtarzający się wątek nawiązania do historii ilustruje opinia: „Osada przywrócona do życia z dużym poszanowaniem historii. Nie zrobiono z niej nowoczesnej, cyfrowej maszyny do zarabiania pieniędzy”. Bardzo istotnym elementem wpływającym na wysoką ocenę była możliwość skosztowania domowych wypieków i zakupu „ekologicznej” mąki, zmielonej właśnie w tym miejscu.

Tab. 4. Analiza treści opinii o obiektach kulturowych w OPN w agregatorze Trip Advisor
 Table 4. Content analysis of reviews of cultural sites in OPN on Tripadvisor

Wątki zawarte w opinii	Łącznie	Zamek w Pleskowej Skale	Zamek w Ojcowie	Zamek w Korzkwi	Boroniówka	Kaplica na Wodzie	Pustelnia Błogosławionej Salomei	Źródło Miłości
Liczba wątków poruszanych w opiniach	666	286	84	152	22	12	8	18
Wątki poruszane w negatywnym kontekście	149	65	39	11	2	2	2	13
Wątki poruszane w pozytywnym kontekście	517	221	45	141	20	10	6	5
Brak autentyczności	19	9	2	0	0	0	0	8
Aspekt estetyczny – na zewnątrz (nieładny obiekt)	4	0	3	0	0	0	0	1
Aspekt estetyczny – wewnątrz	1	0	0	1	0	0	0	0
Brak atmosfery, klimatu miejsca	5	1	0	0	0	0	0	0
Nieudana restauracja/rekonstrukcja	3	0	3	0	0	0	0	0
Niska jakość usług /ceny biletów, organizacja/	80	44	16	9	2	2	0-	0
Mało interesujący obiekt, nic ciekawego	34	11	13	0	0	0	2	4
Brak walorów otoczenia, nieatrakcyjna okolica	2	0	2	1	0	0	0	0
Autentyczność miejsca	42	18	9	11	1	0	0	1
Aspekt estetyczny – na zewnątrz (piękny obiekt)	85	52	12	11	2	6	2	0
Aspekt estetyczny – wewnątrz	71	25	0	25	4	0	0	0
Udana restauracja/rekonstrukcja	47	28	0	16	3	0	0	0
Atmosfera, klimat miejsca	66	11	7	24	4	2	3	0
Jakość usług /ceny biletów, organizacja/	100	31	0	39	4	0	0	0
Interesujący obiekt	22	11	1	0	4	2	1	0
Walory otoczenia, okolica	86	45	16	15	0	0	0	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie opinii tekstowych w Trip Advisor (stan listopad 2021).

Source: own work based on text reviews in Trip Advisor (as of November 2021).

W opiniach o zamku w Korzkwi wybrzmiewa zachwyt nad dbałością o szczególności i docenienie „świetnego pomysłu na odrestaurowanie zamku i przywrócenie mu życia”. Aspekt autentyczności pojawia się w opiniach nie tylko w kontekście materialnym, ale także przeżyć, np. zapachu żywych bukietów, delektowaniu się winem na krużganku, studiowaniem książek przy kominku. Doceniany jest fakt, że właściciel wykonał wspaniałą pracę, przywracając tę ruinę do życia, utrzymując charakter autentycznego historycznego miejsca. Turyści oceniają zamek jako „zaciszne,

romantyczne, piękne” miejsce dla osób „z klasą”, z „genialnie, gustownie urządzonymi wnętrzami”, do wykorzystania także na spotkania biznesowe. Dla jednych jest to miejsce, gdzie „spełniły się dziecięce marzenia o nocy w zamkowych murach”, innym „zamarzył się ślub”, a jeszcze inni „pijąc kawę na leżaku pod murami zamku, obrośniętymi bluszczem i czując zapach róż, poczuli się jak królowie świata”. Istotny dla turystów jest fakt, że ten „śliczny mały zameczek” można samodzielnie zwiedzać, wszystkiego „podotykać”, zaglądnąć do wszystkich „zakamarków”.

Interesującym przykładem zespołu obiektów dziedzictwa kulturowego w rejonie OPN w kontekście oceny ich autentyczności są zabudowania w Grodzisku. Na terenie identyfikowanym przez turystów jako Pustelnia Błogosławionej Salomei zdaniem części badaczy, przewodników i samych turystów znajdują się pozostałości zamku wzniesionego przez księcia śląskiego Henryka Brodatego w 1228 r. (Rokosz 1995). Miał on funkcjonować pod nazwą „Skała” albo „Scala” mniej więcej do przełomu XIII i XIV stulecia. Kołodziejski (1996) zdecydowanie odrzucił możliwość funkcjonowania w tym miejscu grodu i wskazał na zupełnie inną jego lokalizację, w oddalonej o blisko 4 km na północny zachód miejscowości Sułoszowa (Laberschek 2000; Kajzer 2013). W świetle innej hipotezy Grodzisko jest miejscem warownego klasztoru klarysek księżnej Salomei, który wystawiono na mocy wydanego w 1257 r. przywileju Bolesława Wstydlivego, za czym przemawiają obserwacje stratygraficzne oraz pozyskany w latach 2016–2017 materiał źródłowy (Wojenka 2018).

W przypadku słynnej Kaplicy na Wodzie pw. św. Józefa Robotnika nietypowe usytuowanie świątyni nad potokiem Prądnik przyczyniło się do powstania legendy, że było to zamierzone działanie w celu ominięcia ukazu cara Mikołaja II, zabraniającego budowy obiektów sakralnych na „ojcowskiej ziemi”, przez zbudowanie jej „na wodzie” (Lerka 2006). Taką interpretację, pojawiającą się często w opiniach turystów jako wyjaśnienie genezy obiektu, a przedstawianą jako legendę w pisanych źródłach turystycznych i w trakcie oprowadzania przez przewodników turystycznych, należy oczywiście odrzucić. Pomysł adaptacji na cele kultowe drewnianych łazienek zdrojowych na Prądniku wynikał bowiem z potrzeb kuracjuszy i miejscowej ludności, której doskwierała znaczna odległość do najbliższych kościołów, znajdujących się w Smardzowicach oraz w Skale.

Turyści w przypadku zamku w Ojcowie ubolewają, że tak niewiele zostało ze świetności dawnej warowni. W skrajnie negatywnych opiniach o zamku w Ojcowie wybrzmiewa, że „wejście niewarte swojej ceny, jedno wielkie dziadostwo, żenada i naciągactwo”, w głównej mierze dlatego, że „poza starą studnią i małą wieżyczką strażniczą nic nie ma tam do zobaczenia”, więc „trudno obiekt nazwać zamkiem”. Nie brakuje opinii, że „zamek rozebrano i czeka na odbudowę”. Turyści mają świadomość ważności miejsca, ale uważają, że w obecnym stanie jest nieciekawe.

Zwiedzający zwrócili uwagę, że obiekt w Pieskowej Skale to nie tylko piękny zamek we wspaniałej scenerii Ojcowskiego Parku Narodowego, ale autentyczne

miejsce z mnóstwem doskonale utrzymanych artefaktów. Kontekst braku autentyczności widać natomiast np. w krytycznym stosunku turystów do lakonicznego opisu ponumerowanych eksponatów i dodatkowej opłaty za ogród włoski, który okazał się zbiorem żywopłotów z pustymi miejscami na kwiaty. W negatywnych ocenach pojawiają się sformułowania: „dosłownie dwie komnaty na krzyż i dziedziniec” i „pustki” we wnętrzach zamkowych oraz „czuć niedosyt”, którego zwiedzający nie potrafią ściśle zdefiniować. Niedosyt może wynikać ze sposobu udostępniania obiektu, gdyż pojawiają się określenia, że „wnętrze muzeum lekko zalatuje peerelem”, „denerwujące są kapcie z lat osiemdziesiątych, obsługa, zakaz robienia zdjęć”.

W przypadku Źródła Miłości zwiedzający nie wypowiadają opinii na temat jego aranżacji według projektu architekta parku Jarosława Żółciaka i w wymiarze kulturowym zwracają uwagę, że pierwotnie znajdowało się ono tuż pod Bramą Krakowską. Od momentu budowy drogi „woda płynie pod ziemią rurami, więc źródło jest trochę sztuczne”. Znacznie istotniejsze w negatywnych komentarzach jest to, że „woda nie nadaje się do picia bez uprzedniego przegotowania” oraz że „setki ludzi próbujących tej wody w nadziei na wielką miłość wydaje się ignorować ostrzeżenia”. Turyści postulują, by „pogodzić legendę i rzeczywistość”, tzn. „albo uzdatnić wodę, albo przenieść źródło w miejsce, gdzie wypływającą wodę można pić”.

Dyskusja

Wyniki analizy danych z agregatorów ocen wskazują, że zwiedzający identyfikowali z parkiem narodowym bardzo wąską grupę obiektów dziedzictwa kulturowego. Wpisuje się to w wyniki prac prowadzonych na terenie OPN (Ziarkowski 2011; Hibszer 2013). W badaniach przeprowadzonych przez Hibszer (2013) trzema najcenniejszymi obiektami kulturowymi występującymi w OPN są zamek w Pieskowej Skale, zamek w Ojcowie oraz Kaplica na Wodzie, zdaniem mieszkańców Ojcowa natomiast są to w kolejności: zamek w Ojcowie, zamek w Pieskowej Skale i Kaplica na Wodzie. Ziarkowski (2011) na podstawie badania ankietowego wskazał elementy krajobrazu, które zdaniem turystów w największym stopniu decydują o atrakcyjności OPN, oraz określił stopień ważności walorów przyrodniczych i kulturowych. Wykazał, że zabytkowe budowle mają większy wpływ na atrakcyjność krajobrazu obszaru Ojcowskiego Parku Narodowego, niż zwykle się uważać, i wśród najczęstszych wskazań symboli parku (tab. 5), takich jak Maczuga Herkulesa i Jaskinia Łokietka, respondenci równie chętnie wymieniali zamki w Pieskowej Skale i w Ojcowie. Liczne opinie i oceny zawarte w wykorzystanych w niniejszej pracy agregatorach potwierdzają przypuszczenia Ziarkowskiego (2011), że zasadniczy wpływ na wybór zawartych w tab. 5 atrakcji miał proces określany przez MacCannella (1976) mianem sakralizacji widoku.

Tab. 5. Symbole OPN w opinii respondentów (n = 240)

Table 5. Symbols of OPN in the opinion of respondents

Wyszczególnienie	% głosów
Maczuga Herkulesa	38,8
Zamek w Pieskowej Skale	20,8
Jaskinia Łokietka	15,0
Zamek w Ojcowie	14,6
Nietoperz	2,9
Brama Krakowska	2,9
Rzeka Prądnik	2,1
Kaplica na Wodzie	1,7
Brzoza Ojcowska	0,4
Jaskinia Ciemna	0,4
Inne	0,4

Źródło: Na podstawie Ziarkowski (2011).

Source: based on Ziarkowski (2011).

Atrakcje turystyczne, plasujące się na czołowych pozycjach w rankingach generowanych przez turystów uznawane są za swego rodzaju magnesy wywołujące podziw i zachwyt. W przypadku obiektów dziedzictwa kulturowego rejonu OPN na podstawie analizy opinii zwiedzających zostały wskazane najbardziej atrakcyjne obiekty – są to zamki w Pieskowej Skale, Ojcowie i Korzkwi. Zajadacz (2017) zauważa, że nader rzadko problem dyssatisfakcji w przestrzeni turystycznej analizowany jest w odniesieniu do tych miejsc i obiektów, które w opinii turystów stanowią główne atrakcje danych destynacji. Próba uzupełnienia tej luki są zebrane w tab. 5 dane z niskimi ocenami i negatywnymi opiniami w przypadku głównych atrakcji OPN. Ziarkowski (2011) postuluje, żeby promować wśród turystów i zwiedzających mniej popularne miejsca, takie jak Pustelnia Błogosławionej Salomei w Grodzisku, będąca interesującym przykładem architektury końca XVII w., usytuowana w bardzo atrakcyjnym otoczeniu. Apel dotyczący tego obiektu znajduje potwierdzenie w wykazanych w tab. 5 odległych pozycjach w rankingach liczby opinii na temat najważniejszych atrakcji z zakresu turystyki kulturowej w obrębie OPN oraz wartości ocen atrakcyjności. Kościół w Grodzisku statystycznie jest zdecydowanie mniej rozpoznawalnym obiektem sakralnym niż Kaplica na Wodzie.

Ciekawą obserwacją przy analizie opinii zawartych w agregatorach jest znikoma obecność ocen obiektów małej architektury. Potwierdziły się w ten sposób wnioski zawarte w pracy Hibszer (2013). Wykazał on, że dla miejscowej ludności obiekty małej architektury sakralnej są integralną częścią oswojonej przestrzeni, ale ze względu na rozproszenie po powierzchni parku nie są w stanie dokładnie ich zli-

czyć, co w rezultacie sprawia wrażenie, że przez część miejscowej ludności są one niedostrzegane. Wśród zwiedzających z kolei przyczyną niskiej percepcji małej architektury (krzyży i kapliczek) jest fakt, że obiekty te nie są dominantami krajobrazu, który turyści przyjechali podziwiać. Części tych obiektów w ogóle nie zauważają, bo są ukryte w zieleni parku w oddaleniu od głównych miejsc spacerowych.

Dyskutując o atrakcyjności i autentyczności obiektów dziedzictwa kulturowego Ojcowskiego Parku Narodowego w oczach zwiedzających, należy pamiętać o tezach Cohena (1979), czyli m.in. o pełnej świadomości turystów na temat sytuacji, w których stawiają ich organizatorzy wycieczek. Wycieczki zbiorowe mogą zwiedzać Ojcowski Park Narodowy wyłącznie pod opieką uprawnionych przewodników, a liczba uczestników obsługiwanych przez jednego przewodnika nie może przekraczać 50 osób. W dużej mierze przewodnicy OPN nakierowują turystów w grupach zorganizowanych na poszukiwanie autentyczności, omijając, jak pisze Cohen (2011), „powierzchnowość często nieautentycznych atrakcji”. Rozróżnienie turysty indywidualnego i zwiedzającego OPN w grupie wydaje się także istotne w przypadku wskazanych przez Żemłę (2014) trzech czynników wpływających na jakość doświadczeń w kontekście autentyczności, jakimi są: zróżnicowany czas kontaktu turysty z atrakcją, rozmaite możliwości weryfikacji ich autentyczności oraz znaczenie doznań estetycznych. Należy podkreślić, że potwierdziły się wnioski Żemły i Siwek (2020), iż turystom poważnych trudności nastręcza poprawna ocena autentyczności atrakcji, takich jak zabytkowe budowle, a wynika to w dużej mierze ze sposobu ich udostępniania i interpretacji dziedzictwa oraz obecności niepowtarzalnej atmosfery danego miejsca.

Znaczenie autentyczności atrakcji dla doświadczenia turysty jest różne w różnych sytuacjach i zależy m.in. od typu atrakcji turystycznej. Przykładowo w przypadku zabytkowych budynków, takich jak zamki w rejonie OPN, możliwości weryfikacji ich autentyczności przez turystę są bardzo ograniczone. Przy braku wiedzy eksperckiej, nawet przy dostępności wiarygodnych i aktualnych materiałów publikowanych turysta ma problem z obiektywną oceną autentyczności obiektów. Liczne negatywne opinie turystów dotyczące zamku w Ojcowie nie potwierdzają trendu intelektualnej i zmysłowej fascynacji ruinami oraz towarzyszącym jej procesem rozkładu, fragmentacji i destrukcji (Boym 2010). Wyniki analizy przeprowadzonej w ramach studium przypadku trzech polskich zamków – Zamku Królewskiego w Warszawie, zamku w Bobolicach i pałacu w Pszczynie (Żemła, Siwek 2020) – są zbliżone z powyższymi wynikami dotyczącymi zamków w rejonie OPN. W obydwu przypadkach istnieje grupa turystów, którym rzeczywiście zależy na obiektywnej autentyczności zwiedzanych obiektów i nie akceptują oni współczesnych rekonstrukcji czy form inscenizowanej autentyczności. Grupa ta stanowi jednak mniejszość i ich opinie nie są reprezentatywne dla ogółu zwiedzających.

Zastąpienie oryginalnego obiektu jego kopią i wyjaśnienie tej sytuacji turystom powinno spowodować znaczny spadek zadowolenia z doświadczenia zwiedzania.

Mikos von Rohrscheidt (2010) zwraca uwagę na fakt, że potencjalne podmienienia autentycznego obiektu kopią jest niemal niezauważalne przez turystów, a więc ich poziom zadowolenia nie ulega zmianie. Przykład aranżacji Źródła Miłości w jego nowej lokalizacji związanej z budową drogi dnem Doliny Prądnika ze względu na niewielką liczbę opinii nie daje jednoznacznego potwierdzenia lub zaprzeczenia takiego stanowiska. Pojawiają się jednakże opinie o „sztuczności” obiektu. Przykład Kaplicy na Wodzie z odmienną pierwotną funkcją tego budynku czy niedookreślona archeologicznie pierwotna lokalizacja Grodziska, potwierdzają natomiast opinie badaczy, że sam wygląd obiektu czy jego historia nie są elementem istotnym dla turysty. Istotny jest bezpośredni kontakt z czymś wyjątkowym, niezwykłym, tzw. nimb autentyczności (Mikos von Rohrscheidt 2010; Żemła 2014).

Wnioski

Wybór Ojcowskiego Parku Narodowego w kontekście identyfikacji potencjalnego związku ocen obiektów z percepcją ich autentyczności miał charakter subiektywny. Zaprezentowane wyniki studium przypadku są bardzo trudne do interpretacji w ujęciu przyczynowo-skutkowym, nie należy ich uogólniać i wymagają weryfikacji na innych obszarach. Użycie alternatywnych metod badawczych pozwoli na niwelowanie ograniczeń metodycznych związanych z wykorzystaniem agregatorów opinii, m.in. faktu, że zdecydowana większość turystów ocenia tylko obiekty już znajdujące się w bazie danych poszczególnych serwisów, nie dodając nowych, a co za tym idzie, nie oceniając ich.

Badane obiekty dziedzictwa kulturowego w Ojcowskim Parku Narodowym w ocenie użytkowników internetowych agregatorów opinii w znacznej części prezentują się korzystnie zarówno pod względem ich popularności, jak i atrakcyjności. Stwierdzono jednak, że istotna grupa obiektów nie tylko nie doczekała się recenzji, ale także nie została zgłoszenia do oceny. Dodatkowo ocena obiektów dziedzictwa kulturowego w badanym kontekście autentyczności częściej niż w przypadku obiektów dziedzictwa przyrodniczego jest utrudniona, gdyż spora grupa opinii i ocen dotyczy kwestii organizacji ruchu turystycznego, w tym jakości usług.

Autentyczny charakter wybieranych atrakcji jest elementem wpływającym na doświadczenie niewielkiego odsetka turystów przebywających w OPN, a dodatkowo różnią się oni w rozumieniu autentyczności. Autentyczność obiektów kulturowych krajobrazu OPN rozumiana jest raczej w wymiarze egzystencjalnym lub konstruktywistycznym, a nie obiektywistycznym. Istotny jest bezpośredni kontakt z czymś wyjątkowym, niezwykłym, roztaczającym tzw. nimb autentyczności. Na rozkład ocen zasadniczy wpływ ma proces określany mianem sakralizacji widoku. Statystycznie marginalny temat stanowi problematyka zanikania autentyczności obiektów dzie-

dziedzictwa kulturowego i pojawianie się zafałszowanego obrazu przestrzeni z uwagi na rosnące potrzeby turystyki. Turyści mają wyraźny problem z jednoznaczną i poprawną oceną autentyczności atrakcji turystycznych, jakimi są zabytkowe budowle, w tym np. zamki i ruiny zamków. Szczególne znaczenie dla jakości doświadczenia ma sposób udostępnienia obiektu. Nie mniej ważna jest obecność (lub brak) wyjątkowej atmosfery danego miejsca i walorów otoczenia obiektu. Aspekty te uwidoczniły się np. w przypadku dwóch najczęściej ocenianych obiektów dziedzictwa kulturowego w Ojcowskim Parku Narodowym – zamków w Pieskowej Skale i w Ojcowie.

Rozkład odczuć pozytywnych i negatywnych zależy może od wielu różnych czynników, m.in. samopoczucia czy nastroju zwiedzającego w danym momencie. Czynnikiem determinującym odbiór obiektu dziedzictwa kulturowego może być też sylwetka samego turysty (zainteresowania, wykształcenie, wiek, pochodzenie) oraz oprawa informacyjna, pogoda, osoba interpretatora dziedzictwa itp. Przedstawione wyniki badań, oparte na opiniach turystów zwiedzających Ojcowski Park Narodowy, mogą stanowić punkt wyjścia dyskusji, weryfikacji atrakcji turystycznych uznanych za mające największe znaczenie w badanym terenie. Szczególnie ważne jest uzyskanie bardziej pełnego obrazu dyssatisfakcji turystów z atrakcji turystycznych, wynikającego z braku ich autentyczności. Będzie to wymagało poszerzenia badań, w tym znaczenia autentyczności w kreowaniu oferty turystycznej ze strony organizatorów turystyki, przewodników, pilotów, animatorów itp. Warto poddać ocenie także zasadność i stopień wykorzystania danych z agregatorów opinii w strategii udostępniania obiektów na terenie parków narodowych. Zasadne wydaje się też sprawdzenie, w jakim stopniu obiekty dziedzictwa kulturowego, wysoko oceniane przez turystów w kontekście autentyczności, znajdują odzwierciedlenie w ofercie branży turystycznej.

Literatura

- Adamiak C., Dubownik A., 2017, *Opinie online o parkach narodowych w Polsce*, Studia i Materiały CEPL w Rogowie, 19(52/3), 18–25.
- Boorstin D.J., 1963, *The image: A guide to pseudo-events in America*, Harper & Row, New York.
- Boym S., 2010, *The Ruins of the Avant-Garde*, [w:] J. Hell, A. Schönle (red.), *Ruins of Modernity*, Duke University Press, Durham, 58–87.
- Cohen E., 1979, *Rethinking the Sociology of Tourism*, *Annals of Tourism Research*, 6, 18–35.
- Cohen E., 1988, *Authenticity and commoditization in tourism*, *Annals of Tourism Research*, 15(3), 371–386.
- Cohen E., 2011, *Zmieniające się oblicza współczesnej turystyki*, *Folia Turistica*, 25(2), 16.
- Cohen E., Cohen S., 2012, *Authentication: Hot and cool*, *Annals of Tourism Research*, 3(39), 1295–1314.
- Drozdowska M., Duda-Seifert M., 2016, *Turystyczne portale internetowe – wiarygodne źródło informacji?* *Turyzm*, 26(2), 7–14.

- Fernandes A.B., 2018, *But will there be visitors? Public outreach efforts using social media and online presence at the Côa Valley Museum*, Internet Archaeology, 47.
- Fili M., Križaj D., 2016, *Electronic Word of Mouth and Its Credibility in Tourism: The Case of Tripadvisor*, *Academica Turistica*, 9(2), 107–111.
- Graja-Zwolińska S., Spychała A., 2016, *Dziedzictwo kulturowe a turystyka w polskich parkach narodowych*, *Turystyka Kulturowa*, 1, 79–93.
- Hajto-Pinkas M., 2016, *Młyny w Dolinie Prądnika*, [w:] J. Partyka (red.), *Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego. Dziedzictwo kulturowe*, Ojcowski Park Narodowy, Ojców, 293–304.
- Hibszar A., 2013, *Percepcja obiektów sakralnych Ojcowskiego Parku Narodowego przez miejscową ludność oraz turystów*, *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG*, 22, 153–166.
- Horolets A., 2012, *Codziennosc jako atrakcja turystyczna w doświadczeniu turystów niszowych do byłego ZSRR*, *Kultura i Społeczeństwo*, 3, 113–130.
- Jeacle I., Carter C., 2011, *In Tripadvisor we trust: Rankings, calculative regimes and abstract systems*, *Accounting, Organizations and Society*, 36, 293–309.
- Jamal T., Hill S., 2004, *Developing a Framework for Indicators of Authenticity*, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 9(4), 353–372.
- Kajzer L., 2013, *Refleksje nad prawdziwym monumentem. Uwagi o lekturze dzieła Kazimierza Stronczyńskiego „Opisy i widoki zabytków w Królestwie Polskim (1844–1855)”*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 61(1), 111–134.
- Kim H., Jamal T., 2007, *Touristic Quest for Existential Authenticity*, *Annals of Tourism Research*, 34(1), 181–201.
- Kolar T., Zabkar V., 2010, *A consumer-based model of authenticity: An oxymoron or the foundation of cultural heritage marketing?*, *Tourism Management*, 31(5), 652–664.
- Kołodziejski S., 1996, *Castrum Scala – zamek księcia śląskiego Henryka Brodatego pod Krakowem*, [w:] K. Wachowski (red.), *Kultura średniowiecznego Śląska i Czech*, 101–111.
- Kruczek Z., 2002, *Atrakcje turystyczne. Metody oceny ich odbioru – interpretacja*, *Folia Turistica*, 13, 37–61.
- Lerka C., 2006, *Ukochał ojczyznę, ludzkość i prawdę*, [w:] J. Partyka (red.), *Stanisław Niedzielski i jego zasługi dla Ojcowca. W setną rocznicę śmierci (1905–2005)*, Ojcowski Park Narodowy, Ojców, 16–19.
- Łukasiewicz N., 2019, *Muzea w Egipcie w opinii użytkowników portalu Tripadvisor*, *Turystyka Kulturowa*, 2, 100–116.
- MacCannell D., 1976, *The Tourist: New Theory of the Leisure Class*, University of California Press, Berkeley, CA.
- Mazurkiewicz L., 2008, *O istocie turystyki kulturowej*, *Turystyka i Rekreacja*, 4, 51–61.
- Minkwitz A., 2018, *Portale społecznościowe jako źródło big data dla turystyki*, [w:] Z. Młynarczyk, A. Zajadacz (red.), *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki. Społeczne aspekty turystyki*, seria *Turystyka i Rekreacja – Studia i Prace*, 20, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 83–92.
- Mikos von Rohrscheidt A., 2010, *Wykorzystanie średniowiecznych obiektów obronnych w Polsce w ramach różnych form turystyki kulturowej*, *Turystyka Kulturowa*, 6, 4–25.

- Moscardo G., 1996, *Mindful Visitors: Heritage and Tourism*, Annals of Tourism Research, 2(23), 376–397.
- Myga-Piątek U., 2016, *Krajobraz jako autentyk, makieta, hybryda. Rozważania o roli krajobrazu we współczesnej turystyce*, Turystyka Kulturowa, 1, 47–63.
- Nowacki M., 2013, *The determinants of satisfaction of tourist attractions' visitors*, Active, Poznań.
- Nowacki M., 2017, *Jakość i autentyczność w percepcji osób zwiedzających festyn archeologiczny w Biskupinie*, Turystyka Kulturowa, 2, 83–101.
- Partyka J., Sołtys-Lelek A., 2019, *Ojcowski Park Narodowy. Wybrane problemy ochrony przyrody i krajobrazu kulturowego*, Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera, 29, 23–60.
- Partyka J., Ziarkowski D., 2016, *Dziedzictwo uzdrowiska w Ojcowie*, [w:] J. Partyka (red.), *Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego. Dziedzictwo kulturowe*, 305–338.
- Pearce P., 2007, *Persisting with Authenticity: Gleaning Contemporary Insights for Future Tourism Studies*, Tourism Recreation Research, 2(32), 86–89.
- Porębska-Kubik E., 2003, *Kapliczki i krzyże przydrożne w Ojcowskim Parku Narodowym i w jego otulinie*, [w:] J. Partyka (red.), *Ochrona dóbr kultury i historycznego związku człowieka z przyrodą w parkach narodowych*, Ojcowski Park Narodowy, Ojców, 609–620.
- Pstrocka-Rak M., Rak G., 2020, *Recenzenci wrocławskich muzeów i ich ocena w świetle badań opinii w serwisie Tripadvisor*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 49, 109–137.
- Reisinger Y., Steiner, C., 2006, *Reconceptualizing Object Authenticity*, Annals of Tourism Research, 33(1), 65–86.
- Rokosz M., 1995, *Grodzisko Skalskie nad Prądnikiem albo tzw. Pustelnia Błogosławionej Salomei w XIII wieku*, Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera, 10, 19–43.
- Taylor J., 2001, *Authenticity and sincerity in tourism*, Annals of Tourism Research, 1, 7–26.
- Sukiennik M., 2014, *Turystyka w czasach przesytu. Słow Travel jako alternatywa*, Turystyka Kulturowa, 3, 21–38.
- Urry J., 2007, *Spojrzenie turysty*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wang N., 1999, *Rethinking authenticity in tourism experience*, Annals of Tourism Research, 26, 349–370.
- Wojenka M., 2019, *Najnowsze badania archeologiczne budownictwa obronnego na Jurze Ojcowskiej*, Archaeologia Historica Polona, 26, 337–371.
- Yeoman I., Brass D., McMahon-Beattie U., 2007, *Current issue in tourism: The authentic tourist*, Tourism Management, 4(28), 1128–1138.
- Zajadacz A., 2017, *Dysatisfakcja w przestrzeni turystycznej. Negatywne opinie użytkowników Tripadvisor na temat głównych atrakcji turystycznych wybranych miast w Polsce*. Prace i Studia Geograficzne, 62(3), 63–88.
- Ziarkowski D., 2011, *Atrakcyjność krajobrazu Doliny Prądnika w ocenie zwiedzających*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 857, 63–76.

Żemła M., 2014, *Autentyczność obiektywistyczna wybranych typów atrakcji w oczach turysty w kształtowaniu doświadczenia turystów*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 805, Ekonomiczne Problemy Turystyki, 1(25), 385–404.

Żemła M., Siwek M., 2020, *Between authenticity of walls and authenticity of tourists' experiences: The tale of three Polish castles*, Cogent Arts & Humanities, 7(1), 1763893.

Witold Warcholik

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Katedra Turystyki i Badań Regionalnych

ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków

witold.warcholik@up.krakow.pl

ORCID: 0000-0003-3413-582X